

Силуети видатних особистостей

ОХОРОНЕЦЬ ІСТОРІЇ

Сесія міської ради прийняла рішення про присвоєння Ніжинському краєзнавчому музею імені Івана Георгійовича Спаського, відомого вченого-нумізмата, одного з організаторів Ніжинського окружного історичного музею, невтомного краєзнавця, археолога та мистецтвознавця, згодом – беззмінного хранителя фондів відділу нумізматики Державного Ермітажу в Санкт-Петербурзі.

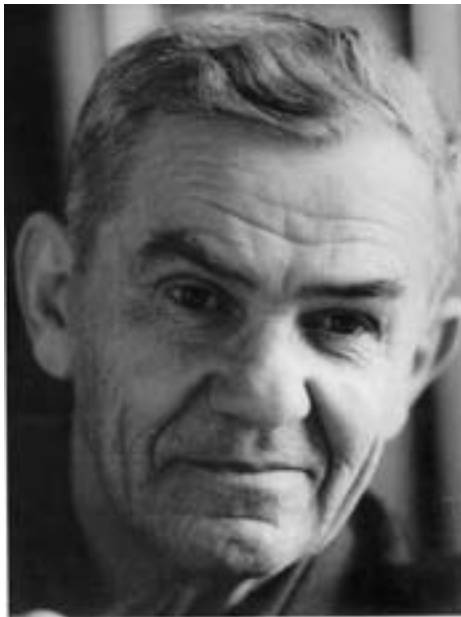
Іван Георгійович Спаський народився 24 лютого (8 березня) 1904 року в місті Ніжині, в родині місцевого священика. Його батько Георгій Спаський був настоятелем ніжинського Миколаївського собору і користувався заслуженою повагою серед ніжинців. Людина надзвичайно високої культури, отець Георгій Спаський виховував своїх дітей на кращих традиціях старої інтелігенції, прищеплював їм високу духовність, щирю любов до минулого та культури рідного народу. Неабиякі педагогічні здібності священика були визнані і громадськістю Ніжина: у 1895 р. його запросили на посаду заочного вчителя до Ніжинського історико-філологічного інституту князя Безбородька.

Постать батька назавжди залишилась для дітей яскравим прикладом сумлінного виконання своїх обов'язків та громадянської мужності.

Надзвичайно великого розголосу в Ніжині набув сміливий вчинок протоієрея Георгія Спаського під час одного з найдраматичніших періодів громадянської війни. Влітку 1919 року, коли до Ніжина вдерлися деморалізовані загони денікінської армії, в місті спалахнув жорстокий єврейський погром, під час якого загинуло близько 200 чоловік. У той час, коли на вулицях чинилися жадливі насильства, отець Георгій проявив справжнє християнське милосердя і сховав у своєму будинку 30 єврейських родин. Коли ж розлютовані п'яні погромники намагалися увірватися до будинку, у дверях їх зупинив старенький священик. Отець Георгій тихо, але впевнено промовив, що

вбивці увійдуть в дім тільки через його труп. І трапилося диво: погромники відступили...

Самовідданість ніжинського священика була визнана навіть запеклими безбожниками. І коли у червні 1921 року ніжинці проводжали Георгія Спаського в останню путь, газета місцевих більшовиків "Червоне село" надрукувала зворушливий некролог, який закінчувався такими словами: "І незалежно від сану, що його носив покійний, кожний, хто його знав, щиро повторить слова напису на одному з вінків від євреїв: вічна пам'ять

поборнику справедливості, захиснику пригноблених".

Подружжя Спаських прагнуло дати своїм дітям фундаментальну гуманітарну освіту. У 1914 році Іван Спаський став учнем ніжинської класичної гімназії, що діяла при Історико-філологічному інституті. Учебний процес в гімназії мав чимало спільного з інститутом. Світогляд учнів формувався під впливом таких яскравих педагогів, якими були директор І.Козловський, професори: грецької мови І.В.Добіаш, історії М.М.Бережков, літератури В.І.Резанов та інші.

Діти Спаських добре засвоїли батьківську науку. Під час Першої

світової війни старша донька Євгенія працювала сестрою милосердя у шпиталі для поранених вояків, здобула вищу освіту у Петербурзі, а після революції стала науковим співробітником Київського сільськогосподарського (етнографічного) музею. У 1925-27 рр. Євгенія Спаська приклала багато зусиль до збирання та вивчення етнографічних матеріалів на теренах Чернігівщини та Полтавщини, зокрема про гончарство та золотарство в Ніжині. Зацікавився музейно-збиральницькою роботою й Іван Спаський. Невдовзі ця цікавість перетворилася на полум'яну пристрасть, стала справою всього життя.

У 1921 р. І.Г. Спаський успішно закінчив радянську школу, на яку було перетворено класичну гімназію, і вступив до Ніжинського інституту народної освіти (ІНО). Це був нелегкий час. І хоча безглузда політика більшовиків змінилася "відлигою" НЕПу, матеріальне становище студентів було дуже важким. Можна лише дивуватися, з якою справді героїчною наполегливістю вони продовжували штурмувати наукові височини.

В цей час надзвичайно велику роль в науково-дослідницькій та педагогічній роботі колективу Інституту відіграла справжня перлина інституту – Фундаментальна бібліотека. Зі сцени актового залу навчального закладу линули чудові українські пісні у виконанні Інститутського хору, яким керував відданий ентузіаст Ф.Д.Проценко. Студентський любительський театр ставив справжні опери. В цю атмосферу творчої діяльності з головою поринув і студент Іван Спаський, котрий власноруч виготовляв ескізи ефектних декорацій та освітлення до вистави «Запорожець за Дунаєм». Все це відіграло важливу роль у формуванні майбутнього вченого. Пізніше, у 1970 р., відповідаючи на запитання анкети «Чим Вам запам'ятався Інститут?», Іван Георгійович відзначив: «Гарна гуманітарна підготовка, пречудова бібліотека, прекрасний хор під керівництвом Федора Проценка».

Ще учнем старших класів Іван Георгійович Спаський прилучався до музейної роботи, брав участь у діяльності архівно-музейної секції при

Ніжинському відділі народної освіти, якою керував талановитий педагог О.С. Грузинський. Це захоплення супроводжувало Спаського і протягом усього періоду навчання. У 1925 р. випускнику інституту Івану Спаському було видано довідку за підписом ректора, в якій, зокрема, відзначалось: «Сумлінно працював в напрямку музейної та історико-філологічної справи, проявив власну ініціативу в описуванні, зберіганні та дослідженні різноманітних пам'яток старовини на Ніжинщині, і особливо – в галузі народного мистецтва. Перед закінченням курсу він обрав собі тему проектною роботи «Організація шкільного музею».

1925 рік став знаменним у житті молодого вченого. Видатні педагоги В.І.Резанов та О.С.Грузинський високо відзначили здібності свого вихованця. За їх поданням Вчена Рада інституту вирішує направити І.Г.Спаського на подальше навчання в Ленінградський університет.

У 1928 році, закінчивши Інститут мовознавства та матеріальної культури при Ленінградському університеті, І.Г.Спаський повертається в Ніжин, де в цей час створюється Окружний історичний музей. Він бере активну участь у складанні та впорядкуванні музейної колекції, а згодом стає першим штатним завідувачем музею.

Відкриття Ніжинського окружного Історичного музею співпало з періодом «українізації» і було видатним явищем в духовному житті Ніжина. В основу експозиції було покладено унікальну нумізматичну колекцію, збірку картин з Лицею князя Безбородька, зібрання оригінальних рукописів М.В.Гоголя, що належали Історико-філологічному Інституту. Згодом колекція поповнилася іншими цікавими музейними речами. Величезну кількість експонатів етнографічного та археологічного характеру власноручно зібрав І.Г. Спаський. Любов до своєї справи та гарні організаторські здібності молодого завідувачого, котрий, до речі, був і єдиним штатним працівником з мізерним окладом в 39 карбованців, перетворили музей на справжній осередок культури.

На посаді завідувачого Ніжинського окружного музею І.Г.Спаський працював до 1930 р., коли його переведено науковим співробітником до Харківського археологічного Інституту. В цей час він у складі археологічної експедиції досліджує Донецьке городище, вивчає стародавні пам'ятки в зоні Дніпробуду. У 1932 р. І.Г.Спаського запрошують працювати до відділу нумізматики Державного Ермітажу в Ленінграді.

Але наближалися страшні часи сталінщини. Хвиля жорстоких репресій проти інтелігенції прокотилася країною. Заарештували та відправили на заслання до Казахстану старшу сестру

Євгенію Спаську. У січні 1934 року за сфабрикованим безглуздим доносом заарештували 30-літнього вченого Івана Спаського. Сталінські опричники з Лубянки, придумуючи чергову «слідчу справу», відзначилися параноїдальною за розмахом фантазією. Як люб'язно повідомила в одному з листів до автора публікації донька І.Г. Спаського Лада Іванівна Вуїч, її батька звинуватили у приналежності до фашистської «Руської національної партії», що буцім-то діяла в стінах Ермітажу. Суть «криміналу» полягала в тому, що Іван Георгійович брав участь у переправленні «партії зброї» для української філії цієї організації під виглядом створення тимчасової виставки середньовічної холодної зброї у Харківському Історико-художньому музеї. Доля та наукова кар'єра молодого талановитого вченого була перекреслена одним розчерком пера. Слідство, допити, вироки, безсонні ночі в камері, заслання в далекому Казахстані – все промайнуло, наче дурний сон...

Лиша доля не обминула й улюблене дітище Івана Георгійовича

– Ніжинський музей. Репресії проти української інтелігенції охопили цілі кафедри, інститути, науково-дослідні установи... У 1934 р. за наказом наркома освіти УРСР В.Затонського Ніжинський окружний історичний музей було закрито, а його безцінні колекції пограбовано та розпорозено. Мотивація була звичайною для тих часів: зміст музейної експозиції визнали «насиченим націоналістичною та шовіністичною пропагандою».

Звільнився Іван Георгійович Спаський у 1938 р. Тривалий час перебивався раптовими заробітками, бо колишнього «політичного злочинця» на роботу за фахом не брали. З великими труднощами вдалося влаштуватися театральним художником у місті Череповці (ось коли знадобилися

навички роботи в студентському театрі).

З перших днів війни Іван Спаський воював на Північному фронті, був поранений, нагороджений медалями. Після війни, у 1946 р., повернувся в Ленінград. З великими перешкодами, завдяки заступництву відомого вченого-сходознавця І.А.Орбелі, тодішнього директора Ермітажу, Іван Георгійович знову влаштувався на роботу до відділу нумізматики.

Молодому вченому довелося все починати спочатку. У 1948 р. він успішно захищає кандидатську дисертацію, а вже за «хрущовської відлиги» – докторську. З того часу І.Г. Спаський стає провідним фахівцем у галузі руської монетної системи X-XVII століть. У грудні 1956 р. військовий трибунал переглядає його справу і припиняє її за відсутністю складу злочину. А у 1964 р., у зв'язку з 60-річчям, І.Г. Спаського нагороджено орденом Трудового Червоного Прапора.

В цей час Іван Георгійович плідно працює над упорядкуванням каталогу та створенням стаціонарної експозиції з історії російських дореволюційних нагород. З-під пера видатного вченого виходить чимало наукових статей та монографій, серед яких особливий інтерес становлять такі, як «Дукати та дукати України» (за матеріалами, зібраними на Ніжинщині у 1920-х рр.), «Русская монетная система», «К 1000-летию русской монетной чеканки» (остання, написана у співавторстві з М.П.Сотниковою, присвячена монетам часів Київської Русі і, незважаючи на дещо спірне застосування терміну «російська» до монетної системи Києво-Руської доби, є водночас найповнішим дослідженням відомого Ніжинського скарбу давньоруських срібників початку XI ст., знайденого у 1852 р. в передмісті Ніжина Магерках). Беззмінно, до виходу на пенсію, працював І.Г.Спаський старшим науковим співробітником відділу нумізматики Ермітажу. Його учні й досі продовжують розробляти започатковані дослідником проблеми. А в душі Іван Георгійович так само залишався вірним сином Ніжина, дбайливо збирав та зберігав краєзнавчі матеріали, щедро ділився ними з Ніжинським краєзнавчим музеєм, при нагоді відвідуючи місто свого дитинства та юності.

Але важкі роки випробувань наклали свій відбиток на долю та здоров'я вченого. 4 листопада 1990 року з Петербурга надійшла гірка звістка про передчасну смерть Івана Георгійовича Спаського.

Ніжинський краєзнавчий музей спільно з Центром пам'яткознавства НАН України і УТОПІК та Ніжинським держуніверситетом імені Миколи Гоголя провели восени 2010 року Спаські читання з залученням науковців України, Росії та Білорусі.

Олександр МОРОЗОВ

Видатного ніжинця поминали в Санкт-Петербурзі

Через 20 років після смерті нашого земляка відомого вченого-нумізмата, одного з організаторів Ніжинського окружного історичного музею, Івана Георгійовича Спаського в Державному Ермітажі відбулися наукові читання.

Вони зібрали поважне товариство – представників родини Івана Георгійовича, його учнів, вчених-нумізматів із Москви, Києва, Володимира, Казані, Томська, Талліна

та Риги. Малу батьківщину видатного вченого представляли Сергій Зозуля, старший науковий співробітник Центру пам'яткознавства НАН України та авторка статті.

Відкрив зібрання Михайло Піотровський – директор Державного Ермітажу. Теплом спогадів про вчителя були сповнені слова Валентина Яніна, академіка РАН, Миколи Котляра, члена-кореспондента НАН України – учнів Івана Спаського. Лада Вуїч, донька вченого, передала в дар Ніжинському краєзнавчому музею листи до батька від його земляків.

Жваву зацікавленість викликали доповіді ніжинців, які стосувались ролі родини Спаських у соціокультурному просторі Ніжина у першій третині ХХ ст., діяльності Івана Георгійовича на посаді завідувачого Ніжинським окружним музеєм 20-х роках ХХ ст. та долі ніжинського скарбу срібників (1852р.). Остання тема особливо цікавила російських нумізматів, оскільки дві монети унікального ніжинського скарбу зберігаються в колекції Ермітажу.

Приємно було знову зустрітись із співробітниками Ермітажу, Пушкінського Дому, які на початку жовтня 2010 року були гостями Ніжина. Вони брали участь у Перших

Міжнародних наукових Спаських читаннях, присвячених 90-річчю відкриття в місті першого публічного музею.

Організатори заповнили наше дозвілля незабутніми екскурсіями залами Ермітажу, його особливими сховищами – діамантовим та східних коштовностей, поїздкою в одне з найкрасивіших передмість Санкт-Петербурга – м. Пушкін, прогулянками вечірними вулицями Північної Пальміри.

Завершилися пам'ятні читання поминальною молитвою на могилі І.Г.Спаського на Волковому кладовищі. Його донька висипала на могилу батька пригоршню ніжинської землі, яку вона взяла на місті поховання мами Івана Георгійовича.

Сподіваємося, що стосунки між науковцями Ніжина та Санкт-Петербургу будуть довготривалими і плідними та підуть на користь подальшому розвитку української історичної науки.

Наталія ДМИТРЕНКО, науковий співробітник Ніжинського краєзнавчого музею ім. І.Г.Спаського.
На фото: могила Івана Спаського в Санкт-Петербурзі

На книжкову полицю

ІСТОРІЯ ВИШУ В ПОРТРЕТАХ ДИРЕКТОРІВ

Доцент кафедри всесвітньої історії Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя кандидат історичних наук Петро Моціяка збагатив наші знання про історію освіти й науки монографією «Ніжинський Історико-філологічний інститут князя Безбородька в портретах його директорів».

Видана наприкінці 2011 року в Ніжинському видавництві «ПП Лисенко М.М.», вона зацікавила не лише науковців, студентів, учителів, краєзнавців, а й усіх любителів інтелектуального читання.

У книзі досліджується роль і місце Інституту князя Безбородька в системі вищої освіти Російської імперії. Подана на основі значної документальної бази галерея портретів директорів представляє широку палітру внутрішнього життя інституту майже за півстолітній часовий відрізок на межі ХІХ – ХХ ст.

Як і сьогодні, освіта в ті часи потребувала реформування. Проте зміни в освітній сфері ускладнювалися тим, що вони проводилися ж самою

державою, яка гальмувала прогресивні тенденції через консерватизм, реакційність і авторитарний підхід до вирішення проблем, що були природними рисами самодержавства в Росії. Прагнення здійснювати жорсткий контроль над освітою призводило до застійних і кризових явищ у цій сфері.

За таких умов доводилося організовувати навчальний процес, утримувати і реконструювати будівлі, одягати і годувати студентів директорам Миколі Лавровському, Миколі Скворцову, Фрідріху Гельбке, Івану Іванову, Йосифу-Ернесту Леціусу, Івану Козловському й Павлу Тихомирову. Це були унікальні особистості, які намагалися поєднувати наукову й викладацьку діяльність з адміністративною vsупереч політичним обставинам. Вони вносили свою культуру, надбану у великих містах, у провінційний Ніжин. Фрідріх Гельбке не мав власних дітей, а тому до студентів ставився по-батьківськи. А його дружина Кароліна Фрідріхівна всю свою енергію

відавала справі доброчинності у нашому місті. Протягом 1897-1907 років вона очолювала Ніжинське благодійне товариство, яке збільшило річний бюджет з 400 до 1400 рублів. За її ініціативою було відкрито Будинок працелюбства для бідних жінок-рукодільниць, де працювало до 15 майстринь. Було також відкрито богадільню для безпритульних старих жінок. У благодійну касу вносилися і кошти від проведення літературно-вокально-музичних вечірок, які проводилися в салоні директора інституту. Традицією у Гельбке була організація «Академічних обідів», коли випускники, отримавши атестати, перед від'їздом запрошувалися разом із професорами на обід.

Монографія доречно ілюструє інститут князя Безбородька в ніжинському просторі старовинними листівками з приватних колекцій чернігівця Ігоря Ягодовського, ніжинців Петра Шувайла, Сергія Лучка, Олександра Мацегорова.

ПРОВІСНИК НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Так називає Леоніда Полтаву упорядник, автор передмови його збірки поезій "Обжинки" Дмитро Чередниченко.

Леонід Пархомович (або ще Енсен, як прибрив він собі "неопізнане" прізвище для безпечного проживання на чужині) став видатним письменником.

Літературне ім'я його – Леонід Полтава. Народився 24 серпня 1921 року в селі Вовківцях Роменського району Полтавської області (з 1939 року – Сумської).

1938 року Леонід вступає до Ніжинського учительського інституту. Його щойно закінчив приятель Йосип Дудка. Десь через тиждень забирають його батька – Едуарда Адамовича. Лише недавно з'ясувалося, що 21 вересня його судила трійка, а 24-го вирок було виконано. Скасовано вирок аж 1959 року. Але нічого про це Леонід не знав. Та й нікого було питати. А в "Листах до батька в Сибір" Леонід 1961 року писав:

За все, що було й забулось,
І за наші часи суворі,
І за громи ракет,
А не радості цитри чи лютні,
Вибач, вчителю мій,
Вибач, лікарю мій незабутній!

Як же Леонідові пощастило таки закінчити інститут? Є думка, що за нього заступився Максим Рильський, який навіть надавав Леонідові допомогу, коли той розповів йому сумну біографію. Леонід бував у Максима Тадейовича вдома й на дачі, листувався з ним і все життя пам'ятав його дружні уроки й поради. Присвятив йому ряд віршів, а також на смерть свого вчителя написав "Баладу про п'ятого лебедя". Як він згадував, "16 листів М.Рильського... згоріло в бараці десь біля Юнгфернгайде, в Берліні, куди, мабуть, безпосередньо влучила літунська бомба (ми сиділи у рівчаку)". Очевидно, допомагав Леонідові і професор Микола Сайко, його викладач, письменник.

Інститут він закінчив 1940 року. Де працював, щеневадлося з'ясувати. Іван Левадний у книжці "Леонід Полтава" - майстер різноманітних жанрів" вказує на його перебування до війни у м.Люстдорфі (тепер Чорноморка) біля Одеси. У 1941-42 роках Леонід Пархомович працював у Ромнах у газеті "Відродження". "Вивезений примусово на працю

в Берлін, – пише Левадний, – поет перебував у таборах невірничої праці Бессемерштрассе, Темпельгоф. Згодом, у зв'язку з листом-закликом від Святослава Гординського – за спробу втечі з табору як і за упорядкування літературних вечорів у таборах та за допомогу землякам-військовополоненим – наприкінці 1943 року був ув'язнений у Потсдамі, звідки через три з половиною місяці вийшов для праці в редакції журналу "Дозвілля", що його редагував Свирид Довгаль для українських робітників у Німеччині. Однак він скоро покинув цю працю й повернувся до табору остарбайтерів, де через ред. Богдана Кравцева діставав літературу для

себе і своїх знедолених земляків, зокрема твори Євгена Маланюка, "Марію" Уласа Самчука та інші".

Петро Ротач із Полтави пише: "Для мене Леонід Полтава бачиться в одному ряду поетів наших невірничих таборів, в якому стояли Герась Соколенко, Ганна Черинь, Василь Онуфрієнко, Йосип Дудка... Їхні голоси з тих поодиноких газет і журналів, що виходили в Берліні, доходили до наших таборів і зміцнювали нас духом любові до України, запалювали вірою у кращу долю, кликали до боротьби за незалежність Батьківщини. А їхні імена карбувалися в серці на все життя, ставали орієнтирами на майбутнє".

Пам'ятаючи дружні поради Максима Рильського та Володимира

Сосюри, Леонід Полтава пише поезії, вміщує в журналах "Наші дні", "Малі друзі", "Дозвілля" та в українських газетах. І от в Аугсбурзі виходить перша поетична збірка Леоніда Полтави "За мурами Берліну" (1946). "Таку гармонійну цілість між формою і змістом рідко трапляється читати серед наших теперішніх екзильних поезій, – писав Леонід Мосендз у ж. "Звено". А стосовно тематичної навантаженості, то ще захопливіше: "Ідеологічний зміст? Палкий протест проти експерименту "Нової Європи" над тілом і душею людини. І така сама палка віра в право, свободу і майбутність цієї людини".

1951-1952 року в двотижневик "Сучасна Україна" друкується, а 1952 -го в Мюнхені виходить окремим виданням збірка новел Леоніда Полтави "У вишневим краї". Післямову до неї написав земляк по ніжинському інституту Іван Кошелівець. Читаємо в ній: "Полтава цікавий оповідач, який розуміє слово і вміє ним вправно експериментувати."

Через десять років виходить його історичний роман з часів гетьмана Мазепи "1709", що став одним із помітних творів української літератури. Після Німеччини Леонід кілька років живе у Парижі, потім в Мадриді очолює український відділ Іспанського національного радіо, після чого кілька років працює на радіо "Свобода" у Мюнхені (ФРН). 1958-го року переїздить до США, де працює в українській редакції радіо "Голос Америки", редагує український щоденник "Свобода", український журнал "Вісник". А ще ж треба видати на Батьківщині й прозу його, й драматургію, і лібретто до опер та оперет, твори для дітей та молоді, публіцистику, театрознавчі і кінознавчі праці.

Волею Божею народився Леонід Полтава у день, про який мріяв усе своє життя – в день Незалежності України (до якого не дожив трохи більше року).

Пропонуємо, шановний читачу, в нашій газеті кілька поезій Леоніда Полтави, натхненних і щирих:

СОНЦЕ ЄДИНЕ...

Сонце — єдине, та не однаке.
Тут, на крижині, — сіється маком,
Ледве відчутне, ледве помітне,
Мов тогосвітнє.

В спеці Сахари — сонце ні кроку,
Лле Ніагари литі потоки;
В Мехіко сонце — дзвоном гітари,
Небо — без хмари.
А в Україні — теплі долини,
Квіти і діти — сонця перлини,
Зелен-гаї, далечинь тополина...
Райська країна
Моя Україна!

ТІНЬ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Курні дороги і жита.
А потім — камінь і трамваї...
Куди ж іще веде життя? —
Не знає. Не треба, не питаю.
Іду, співаючи землі,
Своїй землі дзвінку осанну,
І дух далекої ріллі
Вдихаю в пахоцях туману.

Я вас, пізнавши, не забуду,
Дзвінки міста і ріки сині,
Я лиш в пустелі ще не був —
Та був три роки у Берліні.
Я сню землю, де сади,
Як весняна шумують повинь...
Неначе тінь Сквороди
В мені прийшла на землю знову.
Іду Призначені путі
Я і не хочу обминути.
Лиш за одно «не будь» в житті —
Сто тисяч раз зроблю я «бути»!
Щоб повернувшись назад,
Після тяжких блукань у світі,
Я не прийшов по квіти в сад,
А сам приніс незнаних квітів.
1944

Ірина СТРЕБКОВА

Інтернет-новини

Пісня - душа українського народу. В цьому могли переконатися всі, хто завітав на концерт народного ансамблю «Живограй» під керівництвом заслуженого працівника культури України, професора А. С. Пастушенка в місті Валга 28 травня 2012 року.

З перших хвилин глядачі поринули в яскравий світ авторської та народної пісні. Андрій Семенович Пастушенко - композитор багатьох пісень на слова відомих поетів та власних віршів. Його пісні пронизані любов'ю до рідної землі, українських звичаїв, повагою до батьків, інших людей, вони не можуть залишати байдужим, проникають у саму душу. Кожна пісня радує і водночас пробуджує смуток, бо відносить нас

до рідної домівки, що на Україні: такої близької і такої далекої. Слухачів вразили дійсно талановиті і такі близькі серцю пісні А. С. Пастушенка у виконанні ансамблю «Живограй» як «Ой скрипало», «Стежина до рідного дому», «Дівчата, дівчата»...

Сподобались вокально-хореографічні композиції «Калина», «Верб». На крилах народних пісень, які капельно виконали тріодівчат, ми потрапили в дитинство, де так часто звучала мамина пісня. Дуєт «Золота секунда» у складі Л. Пастушенка та І.Юсенко запам'яталися емоційною забарвленістю і глибоким змістом творів про кохання. Яскравим закінченням концерту стала фінальна пісня «Україно, рідний

краю!»), виконана всіма учасниками концерту і ансамблем «Калина» м. Валга.

Отож в естонському містечку Валга наприкінці травня відбувся не просто концерт творчого колективу із міста Рівне, а справжнє свято української пісні. Бо на крилах пісні людина долає незвідані відстані, доторкається до свого коріння, зближається з іншими, близькими за духом:

Є пісня наша українська,
Котра єднає в дружне коло
Від Києва, Варшави, Мінська
Звучить нам радісно й щасливо.

Щиро хочеться подякувати колективу ансамблю «Живограй», його художньому керівникові А.С.Пастушенкові, міським управлінням м. Валга та Сілламає за проведення, підтримку та організацію заходу.

Руслана ДОВГА,
Керівник Валгаської української суботньої школи «Калина»

Чи важко вчити не Гоголя?

Навчили Гоголя, навчимо й вас! Цей девіз сайту Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя часто любить повторювати його ректор, доктор політичних наук, професор Олександр Бойко. В старому, ще безбородківському, корпусі меморіальний список перелічує 18 видатних імен, які в останні десятиліття не поповнюються. Чи то місця не вистачило, чи достойників не знайшлося?.. А може в цьому винна сучасна система освіти?

У поточному навчальному році на семи факультетах вишу дипломи бакалаврів денної форми навчання отримали 544 випускників, 45 з них – з відзнакою. З 372 спеціалістів відмінні оцінки показали 71 випускник, а з 60 магістрів – 33. Чи виявляться серед них гоголі – покаже час. Теперішні студенти люблять уточнювати, що Микола Гоголь теж був середнячком і отримав документ про освіту не найвищого ґатунку. Які ж обставини сприяли розвитку його геніальності?

«Почнемо з того, що Миколу Гоголя вирізняла серйозна мотивація до навчання. Він прагнув вирватися з провінційної убогості до вершин досконалості. І йому допомагала в цьому віра в Бога. Він був не найкращим учнем, але з Закону Божого мав відмінну оцінку, – вважає декан філологічного факультету, його випускник, доцент, кандидат педагогічних наук Олександр Забарний. – На жаль, у сьогоднішніх студентів ми не бачимо такої сильної мотивації. За факультетським опитуванням лише 40 відсотків наших вихованців вважають себе покликаними до педагогічної праці.

Микола Гоголь крім обов'язкових освітніх предметів вивчав оточуюче життя: цікавився історією Ніжина, в окремому зошиті записував «всяку всячину», в повсякденному спогляданні та спілкуванні він пізнавав людей. Теперішній студент перенасичений Інтернет-інформацією, яка, на жаль, не відкриває перед ним сутності світу.

Юний Гоголь був творчим в усьому: в організації аматорського театру, у виданні гімназійних часописів. Ми намагаємося не переривати цю традицію через літературну студію, всілякі вокальні й танцювальні гуртки. Але сьогодні майбутньому генію вчитися було б набагато важче. 45

дисциплін, забирають багато часу. А серед них є й такі, які в майбутньому практично не знадобляться. Як бути в такій ситуації?

Наші відомі випускники – літератори Євген Гуцало й Леонід Горlach, професори Павло Михед й Олександр Ковальчук були відмінниками. А письменник, поет і науковець Анатолій Дністровий, наприклад, вивчав лише ті предмети, які більше тишили його душу й розум. Він розвивав власний напрямок у поезії як активний учасник літературної студії.

Не можу обминути й того, що теперішня Болонська система навчання не сприяє вихованню ще одного Гоголя. За балами викладачі й студенти не бачать людини. В їхніх стосунках зникає сердечність...»

З колегою погоджується доцент кафедри російської мови та перекладу, кандидат філологічних наук Валентина Сидоренко. На її думку радянська система вищої освіти не була досконалою, але сучасна Болонська система, запроваджена «по-українськи» – це багато кроків назад. «Сьогодні студентам все одно який предмет складати, коли й кому. Їх цікавить лише те, за що викладач поставить бали. Тому більшість не відгукуються на дискусію, бояться проблемних запитань. Хоча є й розумні, освічені, творчі особистості, які мають власну думку, відкриті до

співпраці.

Болонська система не в нас створює комфортні умови і для викладача, і для студента. Перший все своє наукове життя досліджує одну проблему. Він викладає 1-2 курси. А в нас кожного навчального року змінюються навчальні плани, стандарти, і навантажують нас по 20-30 годин на тиждень.

За кордоном студенту надають можливість обирати курси, передбачають систему стажувань. Його не відраховують за «хвости», а дозволяють складати предмет тоді, коли він його вже досконало вивчив». Так відповіла вона на моє запитання.

Володимир Бабка належить саме до креативних студентів. Він на «відмінно» закінчив історико-правознавчий факультет. Його магістерська робота присвячена державницьким проблемам сучасної України.

«Суспільство змінилося, і ми перейшли до нової системи освіти. Вірніше, змінилася її форма, а внутрішній зміст залишився таким, як і раніше. Це добування знань і їх відтворення. Цей процес для сучасного Гоголя набагато простіший завдяки новим комунікаціям, – написав хлопець в анкеті. – Першочерговим завданням сучасної освіти є не надання знань (широких, глибоких, безкраїх як сине море), а формування вмінь, а саме:

вміння отримувати і використовувати знання і вміння й продукувати нове знання. Пригадайте ідею роману «Факс» Айзека Азімова – зберігати знання може й машина, а створювати нове знання – тільки людина.

Здається мені, що сучасні студенти випалюють багато цегли, з якої не завжди можуть звести будинок...»

«Не знаю, чи коректно порівнювати цени навчання в гоголівські часи і сьогодні, – задумався випускник і викладач Гоголевого вишу, а тепер завідувач відділу слов'янських літератур Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, доктор філологічних наук, професор, лауреат Міжнародної премії імені М.В. Гоголя в Італії Павло Михед. – Для юного Миколи Гоголя і його ровесників «Слово було Бог», і відповідним романтичним ореолом була овіяна письменницька праця. Це була потужна мотивація до навчання, яке поєднувало набуття знань і практичних умінь. Гімназисти писали прозу й поезію, перекладали, видавали рукописні журнали. Рано зріли. «Вечори поблизу Диканьки» написані у 22 роки. А Кукольник у 20 років написав підручник, за яким вчилися гімназисти в 30-40-ві роки.

Від гімназистів часів Гоголя сучасного студента вирізняє жахливий інфантилізм. Сьогодні студенти навчаються за системою західною, яка покоїться на філософії індивідуалізму. Вона передбачає успішну перспективу при відмінних знаннях. На жаль, наша школа, в тому числі й вища, втративши

радянський суспільний імператив, що визначав один із головних стимулів до навчання і робив, до речі, цю школу однією з найкращих у світі, не змогла освоїти чи навіть збагнути запит нового часу. Більшість студентів не вміють вільно без опіки «гризти науку». Вони не усвідомлюють, що від цього залежить їхнє майбутнє. Тим більше, коли бачать, що успіх у суспільстві частіше залежить від зв'язків, ніж від здібностей. Я завжди студентам повторював афоризм Блока «Молодость – это возмездие». Що зафундуєш, те й побудуєш!»

Ольга Гузь, готуючись до майбутнього, одночасно навчалася у двох вишах: у Ніжині на історико-правознавчому факультеті і в Києві в Національній академії внутрішніх справ України. Переможець регіонального етапу Всеукраїнського конкурсу «Кращий студент України-2011», стипендіат імені Михайла Грушевського три роки поспіль щоліта підробляла в Німеччині. На моє запитання «Чи важко вчитись не Гоголю?» відповіла так: «Вчитися, якщо по-справжньому – чесному і сумлінно – важко скрізь. І це не залежить від вибору факультету, спеціальності, вишу тощо. Звісно, з Болонською системою важче, бо доводиться готуватися кожного дня, але на те ж воно і навчання, а не, вибачте на слові, «халявне» закриття заліковки. Тим більше, що сучасні студенти не знають іншої системи освіти і тому порівнювати, оцінювати, а тим більше критикувати її вони не

можуть.

Підтримую нашого шановного ректора і його девіз: «Навчили Гоголя, навчимо й вас». Тільки додаю: «Якщо ви того по-справжньому прагнете (знань, маю на увазі)». Бо ж усі першокурсники вступали практично з однаковим рівнем знань, і вибір між «червоним» і «синім» дипломом залежав тільки від них. Тому, завдячую університету, який навчив мене вчитися і сприймати труднощі, як сходінку до самоудосконалення».

Чи допомагає в повсякденній роботі власний девіз ректору – доктору політичних наук, професору Олександр Бойко?

«У музеї двохсотсемилітнього вишу експозиція повідомляє про перших 14 гімназистів, яких навчали 26 викладачів. Уявляєте, скільки їм приділяли уваги! Тому всі вони вважалися талановитими. Навіть Микола Гоголь, який не виділявся особливими успіхами. Масовість призвела до усередненого підходу до студентів – викладач намагався бути зрозумілим для слухачів з різним рівнем інтелекту й підготовки. Чи не найголовніша сьогодні проблема, що позначається на якості навчання? І друга – що давати у великому потоці інформації: знання чи навички?

На відміну від Гоголя теперішні студенти більше прагматичні, ніж романтики. Це добре в певній мірі...»

Надія ОНИЩЕНКО

Фото Ірини СТРЕБКОВОЇ

Вітаємо

Ніжинці про греків

В обласному конкурсі «Краща книга року» в номінації «Наукова література» грамотою та премією відзначено «Нариси з історії грецької колонії в Ніжині (XVII-XVIII ст.)», які упорядкував завідувач музею рідкісної книги Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя Олександр Морозов.

Лауреатами визнані ті твори, які отримали найбільше схвальних відгуків у засобах масової інформації, від читачів, а також мають високу оцінку організаційного комітету. У складі журі – відомі письменники, літературознавці, бібліотечні працівники та громадські діячі обласного центру.

На фото: Олександр Морозов і Лариса Мілосова, голова міського товариства греків імені братів Зосимів

Відгук

Щиро дякую за газету. Всі матеріали цікаві, змістовні, розкривають часом призабуті сторінки нашої культурної спадщини, висвітлюють глибокі виміри українського духу. Взаємно вітаю працівників Центру співпраці з діаспорою, усіх ніжинців, зичу міцного здоров'я, натхнення й нових звершень у вашій шляхетній праці на розвій і консолідацію світового українства.

В'ячеслав ГНАТЮК, старший викладач кафедри історії України та етнокommунікації НУ "Львівська Політехніка", кандидат філологічних наук

Чим я не Гоголь?

Тарас Бульба з Миклух-Маклаїв Українознавство

Протягом тривалого часу ім'я Миклухи-Маклая асоціювалося тільки з дикими, людожерними папуасами, які мешкали десь на краю світу. Радянська ж історіографія називала його «выдающимся русским ученым – этнографом и путешественником». І це було типовим явищем. Росіяни присвоювали всі досягнення народів імперії винятково собі. Тим часом рукописи й інші матеріали архівних фондів тієї ж Росії виявляють цікаві подробиці біографії Миколи Миклухи-Маклая. Ці документи зберігаються в Санкт-Петербурзі. На них звернула увагу краєзнавець Марія Влад.

Рідний дядько Миколи Миколайовича Миклухи-Маклая Григорій Ілліч – старший батьків брат, товаришував із письменником Миколою Васильовичем Гоголем. Гоголь зацікавився родинними переказами Миклух. Їхній предок Охрім Макуха був курінним отаманом у Війську Запорозькому. Разом з Охримом завизволення України з-під польської шляхти воювали три його сини: Омелько, Назар і Хома. Та Назар закохався у шляхетну панночку і перейшов на бік поляків. Сховався в обложеної запорожцями фортеці. Зганьблені брати Омелько і Хома вирішили викрасти брата-зрадника, аби судити його козацьким судом. Украсти – вкрали, але натрапили на варту при відході з фортеці. Омелькові з бранцем удалося втекти. А Хома в нерівному бою з польською вартою загинув. Курінний отаман Охрім власноруч стратив сина-зрадника.

Чи не нагадає це вам славнозвісну історію «Тараса Бульби»? Гоголь почув цю розповідь від Маклая і поклав її в основу роману.

Непересічною особою був і правнук Охріма козак Степан Макуха, прадід Миколи Миклухи-Маклая на прізвисько Махлай. Це слово означає «каплюхий», «недотепа». Козаки на прізвиська не скупилися. Під час російсько-турецької війни 1722 року під містом Очаків Степан Махлай, що командував кінною сотнею, відзначився. За військову кмітливість і безприкладне геройство йому присвоєно чин хорунжого та жалувано дворянство. Степана викликали в Петербург. Сама Катерина II особисто піднесла козакові Махлаєві Дворянську грамоту й повісила на шию стрічку з бойовим орденом Володимира I ступеня.

Та козак лишився козаком. Поруч із прізвищем на казенних паперах за звичаєм запорожців мусив писати прізвисько «Махлай». Кому ж хочеться називати себе лопухом-недотепою? І козак сфабрикував із простецького «Макуха» чудернацьке «Миклуха-Маклай».

Після смерті батька Микола Миколайович знайшов документ про дворянську приналежність їхнього роду з подвійним прізвищем Миклуха-Маклай і навіть фамільним гербом. На ньому зображений козак із піднятою шаблею на тлі фортечної брами.

Маклая багато хто хотів мати за свого. Бо він усюди, крім

Антарктиди, бував. Скрізь лишив свій сильний слід. Така могутня постать на лану науки! Саме прізвище «Миклуха», звичайно, було козацьким ім'ям – Микола. Батько Миколи Миклухи-Маклая теж був Миколою. Походив Микола Ілліч із Стародубського повіту на Чернігівщині. Із книги-розвідки Олександра Іванченка «Дорогами Маклая» видно, що рідня Маклаїв була патріотично українською. Батько працював на будівництві Петербурзької залізничної станції. Це не завадило йому культивувати в сім'ї творчість Тараса Шевченка. Микола Ілліч читав у рукописах Шевченкові поеми «Гайдамаки», «Катерина», «Кавказ». Він навіть клопотався про звільнення опального Кобзаря із заслання. Відомо, що допомагав Шевченкові грошима: вислав на заслання 150 карбованців. За це інженера-капітана Миколу Ілліча Миклуху-Маклая в 1856 році звільнили з роботи і хотіли навіть судити, але тяжка хвороба – сухоти – врятувала його від суду.

З архівних матеріалів сестри Миколи Миколайовича Миклуха-Маклая Ольги видно, що її брат-науковець любив Україну, їздив до матері й рідні, писав листи. А ще писав статті в оборону прав України вслід за подібними статтями Миколи Гоголя. Автор вислав їх до Росії, але вони там були знищені, як припускають дослідники. Бо автор критикував царську політику щодо України.

Видатний вчений – філософ, антрополог, етнограф, анатом, біолог, географ, письменник і художник пишався своєю батьківщиною Україною. Про неї йому нагадувала краса новогвінейської природи, її пейзажі, солов'їні ночі. Він хотів, аби українські поліщуки оселилися колонією в земному раю, який він відкрив і полюбив. І писав до російського царя про дозвіл на переселення. Але його не підтримали ще й висміяли.

Прочитавши щоденники Маклая, Лев Толстой так написав йому «...розчулює і захоплює у ваші діяльності те, що... ви перший, безсумнівно, досвідом довели, що людина – скрізь людина, тобто добра товариська істота».

Маклай покинув світ на 42-ому році життя. Його дружина Маргарита Робертсон, донька австралійського прем'єр-міністра, жила якийсь час в родинному гнізді Маклаїв у Малині. Передала ряд цінних експонатів українському вченому, досліднику козаччини Дмитру Яворницькому, з яким Микола Миклуха-Маклай зустрічався у 1887 році.

Великий Маклай залишив світові 160 праць. Він довів, що й папуаси в розумовому і моральному відношеннях стоять не нижче, ніж європейці. В отакому людинолюбстві він духовно близький Миколі Гоголю.

Надія ОНИЩЕНКО

На фото: університетський корпус, в якому вчився Григорій Ілліч Миклуха-Маклай;